

ЗАВУЧАЈ

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ И ПОУКУ.

Број 12.

У Новоме Саду 19. Марта 1878.

Год. I.

ФРОМОН МЛАЋИ И РИСЛЕР СТАРИЈИ.

НАПИСАО АЛФОНС ДОДЕ.

ПРВА КЊИГА.

(Наставак).

Виљем Рислер, трећи укућанин на том заједничком трему, становао је заједно с братом својим Фрањом, који је био петнаест година млађи од њега. Та два плава Швајцарца, висока узраста, донеше, у загушљив зрак те мрачне кућерине, здраве, од сунца опаљене образе. Старији је цртао цртеже за фромонтску творницу, па плаћао школарину за свога брата, који је тај мах ишао на предавања Шапталова, да би после могао прећи у главну школу.

Кад је Виљем дошао био у Париз, спопале су га билетешке бригае, како ли ће да удеси свој начин живота. У својим сусеткама, у Делобеловици и Шебовој, нађе он помоћи и савета, троструко нужна искреном, плахом, мало неумешном младићу, који је био још неумешнији тиме, што је речи наглашавао туђинским начином. Живећи тако у суседству, и указујући једно другом услуге узајмице, браћа Рислери спријатељише се с обема породицама, као да су били род рођени.

Сваке недеље и свеца позивала би њих час једна час друга породица на ручак. Ма

да су и саме те породице сиромашки живе-веле, годило је браћи, што су они, као странци, стекли у њих пријатељства и дочека. Што би старији Рислер као вешт цртач за-служио, одлазило је на то, да помогне Делобеловима, да могу на измак месецу подмирити своје рачуне. Кад је ишао у походе Шебовима, од те заслуге своје накуповао би силесију поклона. Чим би га опазила мала Сидонија, одмах је скочила, да му тражи по цеповима, па би се успужала и на колена му.

Недељом водио би их Рислер све редом у позориште, а скоро свако вече ишли су с њиме г. Шеб и Делобел у пивару у блонделској улици. Ту би их Рислер почастио пивом и сланим перецама. Слане переце и пиво волео је Рислер као да су му за срце прирасли.

То је била права срећа за њега, кад год је могао уз бокалић пива посетити између та своја два пријатеља, па слушати шта говоре. Он би се тек толико умешао у њихов разговор, што се по каткад грохотом насмејао, ил' климнуо главом. Мало га се типало,

што су пријатељи његови китили свој разговор грдећи људско друштво.

Које што је бојазљив био као дете, које што се никако не могаше да одучи од немачкога изговора, а које што је био увек у послу, еле све је то њему јако сметало, да каже што мисли. Осим тога његови пријатељи тако су се држали, као да вреде нешто више од њега. Они су од њега одскочили, као што одскаче човек беспосличар према човеку раднику, и г. Шеб, који не беше толико великодушан као Делобел, пребацивао би му то сваки час, па се разговарао с њиме као оно човек с тавана. Био је уверен, да људи, који раде на дан по десет сахата, као, ето, Рислер, таки људи да не могу ни мислити паметно. Често је Рислер, дошав дома из творнице, сав измучен, на ново седао, да ради целу драгу ноћ какав журан посао. Тада да си видео како се размеће г. Шеб.

— Само да се когод усуди мени да наметне такав посао! — говорио би г. Шеб, кочећи се, па би онда додао, мотрећи општро Рислера, као лечник позван к болеснику: Тако радећи навући ћете себи болест на врат.

Делобел, истина, неје био тако немилоствив, ал' се држао још више на цени:

Где би гледао кедар ружу крај ногу својих!

Делобел се чинио, да не види Рислера.

А кад би се по који пут умилостивио, да га гледне крај себе, умео је тада тај велики човек да се и снизи до њега, па да га слуша, да му се подсмева, као да се разговара са дететом. Или би развео приче о глумицама, или би га учио, како да се влада у свету, како да се носи, не могући разумети, да се човек, који толики новац заслужује, облачи као ђачић из основне школе. Добри Рислер, осећајући своје ништавило према Делобелу, гледао је, не би л' сад овим сад оним поклоном измолио како од њега за то опростаја; при том је јако пазио, да како год не увреди нежнији осећај у Делобела, као што то и приличи човеку, који увек добра чини другима.

Између те три својте на заједничком трему, летела је и тамо и амо мала Шебова.

Сваки час би утрчала у собу Делобеловима. Уживала је у њиховој радњи, посматрајући све те мале животињице, па кад би којој птичици крило отпало, или се бубици којој откинула огрлица, она би, како је сада

била више ташта, него игре жељна, направила себи украс од тих отресина и задела га себи у своју фину кудраву косицу. Дезире и мати јој морале се слатко насмејати, кад год су гледале како се мала Шебова диже на прстићима својим, да би се могла огледати у старом трошном огледалу, па кад се стала кривити и намигивати на себе саму у том огледалу. А кад би се сита себе тако нагледала, сама себи начудила, отворила би својим ручицама врата, и кочоперећи се, с главом у вис, сва у страху да лепо шчешљану косу своју не разбаруси како год, одлазила је к Рислеровима.

Тамо је преко дана боравио само Фрања, ђак, који је над књигом капао и у науци лепо напредовао. Ал' чим Сидонија у собу — с богом књиге! Морале се он свега махнути, да дочека ту малу, лепу каћиперку, која је као краљица каква долазила у школу к Шапталу, да од управитеља изиште себи ђака за мужа.

Чудно је било погледати то момче висока узраста како се игра са тим девојчетом од осам година. Диви јој се, повија се по ђудима јој, па се и заљуби у њу, тако, да нико неје умео после казати, кад се започела та љубав његова.

Ма да су је сви редом у кући мазили, ипак би дошао часак, кад се мала Шебова најрадије бавила на прозору са степеница.

Ту се она лепо забављала. Одатле јој се отварао видик. Ту су је сналазиле слутње, које као да су јој наговешћивале, шта је чека у свету.

Између силних црепом покривених кровова дизали се пред њом високи зидови од творнице, врхови од макљена у врту, високи прозори на радионицама, па јој некако долазаше, да је то обећана земља, земља њезиних снова.

Кућа фронтонтова била је за њу најбогатија на свету.

Простор, на ком се та кућа ширила, дим и пара, што би где када по целом предграђу попадали, занос рислеров, његово приповедање о необичном богатству, о добром срцу и честитости његова господара: све то пробудило је у детету радозналост; а што је могла видети од те куће, као што су: танки госпоцки капци, заокругљени заравањак с лепим намештајем за врт, велики кавез за птице од бела сјајна лима с позлаћеним шипкама, плаве кочије, у које су на дворишту

коње презали — све су то биле ствари, којима се она свеједнако дивила.

Знала је она сав кућевни ред тамо: сахат, кад је звоно оглашавало да оставе рад радници, недељна плаћања, кад је благајникова светиљка касно у ноћ светлукала. Па када су недељом после подне биле све радионице затворене, ватре у пећима погашене: та велика тишина канда је још већма примицала очима јој, како се госпођица Клара с братићем својим Жоржем по врту игра. И најмању ситницу дознавала је од Рислера.

— Покажи ми прозоре од дворане, и собе кларине, — рекла би му она.

Рислер, весео, да његова драга творница забавља и друге људе, разлагао је детету са прозора одозгоре, како су зграде подељене. Показао тискарну, радионицу, где се ствари позлађују, цртаоницу, где он ради, справу за стројеве с паром, над којом је био грдан димњак, који је све зидове у наоколо димом гаравио. Јамачно неје ни слутио, да се тај мајушни божији створ, то лепо девојче, са свима својим најтајнијим мислима непрестано врзе око те творнице, која непрекидно ради.

Један пут се деси прилика, да је Сидонија могла крадом ући у тај за њу забрањени рај.

Госпођа Фромонтова, којој је Рислер толико и често приповедао о дражесној, умвој, малој својој сусеткињи, замоли га, да је доведе на дечију забаву, што је била наумила да приреди о божићу. Г. Шеб одбије најпре осорно тај позив. Већ тада га је једило богатство тих Фромонтових, којих се Рислер не могаше доста нахвалити. Осим тога била је ту реч о игранци под образинама, а г. Шеб — који неје продавао „молваних хартија“ као неки људи — од куд да набави новаца, да накупи своју ћерку за ту лакрдију. Али Рислер не да мира. Унео се на сав мах, обећава, он ће сам то све набавити, па удари одмах у цртање одела за ту игранку.

То је било вече, што се лако не заборавља.

У соби госпође Шебове прибира и удешава Дезире Делобелова уресе за Сидонију. Девојчица, у кратком вуненом зубунчићу са црвеним и црним пругама, дошла је чисто већа. Стала укочена пред огледалом, не мичући се, сјајна, у свечаном оделу. Тако је мила и љупка, не можеш доста да је се нагледаш. Бели пршњак с тракама од кадиве, дивне, дуге смеђе вितिце што се чисто таласају испод сламна шеширића, швајцарско одело — све то

скупа чинило је, да је ведро лице детиње било још лепше, а дражест њезину повећао је жив позоришни накит.

Сви суседи нагрну и кличу од чуда. Док су отишли да потраже Делобела, сабира јој Дезире хаљиницу у боре, удешава повеске на ципелама и с иглом у руци баца још последњи поглед на свој рад. Чисто се и сама занела тим послом својим, а за весељем, на које сама, јадница, не ће ићи.

У то дође и славни Делобел.

Одмах стаде учити Сидонију како ће се поклонити, како ли ће ходити, како ли ће се владати. Кад се смеје, једва треба да отвори усташца.

Било је заиста смешно гледати како је то дете све брзо схватило и вешто изводило.

— У њезиним жилама тече чиста крв комедијашка, — рече усхићен стари глумац, па неје могао разумети, шта се то оном звекану, Фрањи, на плач дало. . .

Та вечерња забава тако се дубоко задубила у срце Сидонији, да је она и после године дана умела рећи, какво је цвеће китило тремове, какво је било покућство и каква се игра играла, кад је она дошла на ту сретну забаву. Живо се она сећала свачега. Пред очи су јој излазила сјајна одела, игранка и весеље, па ножице дечије како су скакутале играјући. Па кад је тамо села на одмарачу од црвене свиле, и у свом животу први пут стала сркнутати шербет из шољице, и кад јој после на једаред падоше на ум црни степени, мрачна, малена собица њезиних родитеља: чинило јој се, да је онда била у рају.

Па како се тада Сидонији свако дивно, и свако рекао, да је дражесна.

Клара Фромонтова, одевена као мала сељанка из Нормандије, сва у чипкама, приказала је Сидонију своме брату Жоржу, који је био обучен као хусар, па се сваки час освртао, да се нагледа свога крај сабље бедреника.

— Јеси л' чуо, Жоржу! Ово је моја пријатељица. . . Она ће од сад сваке недеље долазити к нама, па ћемо се играти. . . Мати је дозволила.

И безазленом радошћу сретна детета изљуби она онако од срца малу Шебову.

Међу тим је дошло било и време да се дома иде. . . Још дуго, у мрачној улици, где баш тада снег падаше, на црним степенима, у собици, где је Сидонију сваки час мати изгледала, блештале су јој очи од оног силног сјаја и светлости у дворани.

(Наставиће се.)

Крај стуба слободе.

(Наставак.)

Права борба између жирондиста и јакобинаца одпочела је у правом смислу тек онда, кад се Дантон уверио, да му та странка неће да опрости. Дуго се Дантон колебао између жирондиста и јакобинаца. Кад се пак после Димурјевог издајства појавио глас у народном конвенту, да се и сукривци тог неверног ђенерала казне, кад жирондисте попретише и говорећи о тарпејовој стени и губилишту прстом показиваше на Дантона, као на човека, који хоће диктатуру да узме у своје руке, — тада је и Дантон, видевши се у опасности, полетио на жиронду, да је у пропасти. Жирондисти не рекоше изриком и опредељено, да Дантона, а после тога и Марата оптужују. Дантон је одговорио са оптужбом најважнијих чланова жирондистичке странке, свега двадесет и два на броју. Жирондисте нападоше на Дантона несигурно и слабо, а нападају свом на Марата не даше довољно нагласка. Само двеста и двадесет гласова беше у конвенту за то, да се Марата затвори. Тај би закључак са свим друкчијег значаја имао, да су све жирондисте биле на окупу. У народном конвенту било је за Марата само деведесет и два гласа, али изван конвента бише толике хиљаде окупљене око тог „народног пријатеља“, тако, да се жиронда не смеде усудити, да његов затвор изведе.

*

Робеспјер је хтео силом да оствари идеале своје душе. То је мислио, да ће постићи, ако сруши противнике своје системе. Тога ради сложио се он с Дантоном и Маратом, да сруше жиронду. Тиме је спремио Маратову победу и доба страхоте. Заслепио је, кад је мислио, да ће страхотом отворити пута слободи, једнакости и братству. Спремајући пропаст жирондистичкој странци, разорио је једине стубове, на које би могао ослонити своју зграду у доцније доба, кад би већ превриле узрујане страсти. Теорије његове немогоше имати искрене присталице своје у Дантону, који је волео да ужива, и у Марату, који је мрзио претерано све више кругове, а љубио све ниже слојеве у народу. На против са људима од жирондистичке странке, могао је Робеспјер имат тешке унутрашње свезе.

Велика је погрешка жирондистичка, што не изабраше Робеспјера у уставотворни од-

бор. Робеспјер је имао права, да буде са-слушан. Кад му не даше гласа у одбору, он је износио на расправу своју теорију у конвенту и јакобинском клубу, и то много безобзирније, но што би то чинио, да је био у одбору. Така снага није се могла игнорирати.

Од његових начела ово ћемо, да напоменемо:

*

„Друштво је обвезано, да се брине за издржање свих својих чланова, било да им даде рада, било да онима, који не могу радити, набави сретства за издржавање.

„Нужна помоћ оскудици света је дужност богаташа напрема сиротињи; закон има да определи начин, како се има та дужност испуњавати.

„Грађани, који немају више прихода, но што им је за њихов опстанак нужно, опрштени су дужности, да прилажу на јавне издатке; остали морају те издатке подмиривати према стању свога иметка.“

Становиште Робеспјерово у спољним питањима било је исто тако узвишено, као и у унутарњим. То он исказује овако:

„Људских народности, то су браћа, и разни народи морају се узајмице помагати по својој снази, као и грађани једне исте државе.

„Ко једну једину народност угњетава, тај је непријатељ свију.

„Краљеви, аристократе, тирани сваковр-сни, то су робови, који су се побунили против самодржца земаљског, против људског рода и против законодавца светског, против природе.“

*

То су била у главном начела Робеспјерова. Питање је само било, како да се те узвишене истине у живот изведу. Тешко је за цео свет прописивати законе. Ни један народ не може то чинити никако. Робеспјер, колико је тиме узвисио своје становиште, толико је отеgotaо изведење својих теорија. Сваки жив човек хоће на свој начин да буде сретан и напредан.

Док се у народном конвенту расправљао нацрт о будућем уставу Француске, како је саставио уставотворни одбор, дотле се у јакобинском клубу већало о Робеспјеровом нацрту. Све те расправе о уставу биле су

само за то, да забашуре право стање, да поглед народу одврате од препорних предмета, који су тад на дневном реду били.

Како ће се и већати мирно о уставу и узвишеној истини и правди, кад је живот скупштинских чланова неких у непрестаној погибели, кад је гилотина на револуцијоној пијаци подигнута, кад је револуциони трибунал измануо секиру над главом сваког грађанина и кад су уза све то још постајале тајне завере јакобинске?

Мржња међу вођама страначким била је и сувише велика. Револуција је у Француској много рушила и разоравала, те није могла тако лако уступити места оној сили, која би стварала и зидала на створеним развалинама. Гилотина и убијства у великом размору, то су била сретства, која су тад сматрана као једино-спасавајућа. Мара је преповедао и препоручивао така сретства. Конвент је тог човека ставио под оптужбу, ал' га није смео затворити. 24. априла био је не само ослобођен, него су га победно проносили кроз главне париске улице.

Дан после тога предложио је жирондиста Гаде конвенту, да овај своје седиште пренесе из Париса у Версаљ, не би ли тако очувао своје достојанство и избегао понижење, до којег га доведоше Паризлије. Бизо је јасно обележио тадање стање, кад је ово изјавио: „Јакобинци су свуда. Они владају у војсци, у министарству, департаманима и по општинама. Шта се чује на све стране? Беснавика! Шта се види? Гадна створења, људе крвљу и злочинством окаљане! Тако је природа хтела. Ко једаред умочи руке у крв свога ближњега, постаје чудовиште, које више не може живети ни у каквом уредном друштву.

Жедан је крви, све више крви, да би забунио грижу савести своје. Уверен сам, да сви ви осуђујете ово стање, у коме се налазимо. Позивам се на ваша срца. Позивам повесницу, да каже: да ове велике злочине нисте казнили само за то, што нисте могли. Ето посљедица од туда! Запитате ли за узрок тих метежа, то ће вас исмејати. Подсетите ли на извршивање закона, то ће и вас и ваше законе исмејати. Казните ли једног од њихових, то ће вам га донети у слави натраг да вам се ругају. Посмотрите ту за вазда славну дружину (јакобинце), ту нема више од тридесет оних правих оснивача. Ту ћете наћи само таке људе, који се упропастише дугом или злочиним. Читајте листове, па судите, еда ли можете остати овде, док постоје те гадне пећине.“

Те речи нису имале посљедица, јер их је изговорио члан жирондистичке странке. Камил Демулен после неколико дана напише памфлет против жиронде, у којем је напао и на саму госпођу Роландову, која је већ тада лутала, гоњена од непријатеља својих. Тај се манифест против жирондиста растурио у сто хиљада примерака по целој Француској. Лажно и гнусно су потварали, да су жирондисте у свези с кућом орлеанском, и ако је Филип Егалите био члан јакобинског клуба. Тад је због бегства херцега Шартр'ског (из те куће) с Димурјеом настао час, кад ће и херцег орлеански да пожње плод свој. Кад се чуло, да му је син побегао с Димурјеом, без сваког даљег узрока народни га конвент изда за тамницу једногласно. Доцније је премештен био у Марсељ. Тек га је смрт на губилишту преместила опет у слободу.

(Наставиће се.)

У самоћи.

НОВЕЛА ПАВЛА ХАЈЗА.
(Наставак.)

„Ви по свој прилици идете из Сорента, лепа усамљенице“, запита он.

„Не, из Мете“.

„Тамо сте ваљда пријатеље походили?“

„У цркви сам била.“

„Па сад за цело идете у Сант-агату на храм цркве?“

„Не, господине.“

„Али то је пут, који онамо води.“

„Не, господине“

„А ви будите тако добри, те ми покажите прави пут.“

„Морате се вратити“, рече она, још никако се не осврнувши, „па морате онда поћи првом стазом, што лево горе води, онда ћете доћи на главни друм.“

„Ако се морам вратити, онда ћу се радије манути храма црквеног, него да се лишим среће, да, докле не бих Вама досадан постао, Вас пратим.“

„Како Вам је воља; пут није само за мене начињен.“

„Знате ли Ви, да би лепо од Вас било, кад би лице мало амо к мени окренули?“

Она то учини не променувши се нимало у лицу. „Шта је“, упита она „шта имате да ми покажете“.

„Како се мени чини имали би Ви мени шта да покажете.“

„Ја?“

„Ви сте лепо. Па покажите ми Ваше очи.“

„Море је још лепше него ја, а за Вас би паметније било, да ућ гледате, него у очи, које Вами ништа немају да кажу.“

„Море? Та видим га сваки дан са мога алтана.“

„Али га ја не видим сваки дан. Допустите, да употребим прилику!“ — Она се опет одврати од мене.

„Зар се невиди одасвуд море са ових брегова?“

„Воденица мога брата лежи тамо преко у гудури, стена се над њоме уздигла а шипражје горе препречило је сваки изглед.“

„Ви сте код Вашег брата?“

„Јесте, господине.“

„Али нећете дуго код њега остати; или можда момци у Мети немају очију.“

„Нека њихових очију. Шта ме се то тиче, што ме они гледају? Ја сам код мог брата срећнија, него све женске на равници сорентској све до Напуља

„Зар се никад не споречкате са женом Вашег брата?“

„Он нема жене, нити ће је икад имати. Он и ја, нас двоје — шта ће нам ко више; нека нас само штити света мадона“.

„Па јесте ли Ви сигурни, да ће то навек тако остати, да се њему нигда девојка каква неће допасти?“

„То знам зацело; о том сам уверена, као о свом животу. Али шта се то Вас тиче?“ — Притом је руком ударила магарца тако, да је овај уши стресао, а тим га је ободрила да брже корача.

„Зашто није био Ваш брат с Вама у Мети?“ запита песник, ма да га се и то није тичало.

„Он се удаљује само онда од воденице, кад иде да се исповеди и причести, тамо горе у Дезерти.“

„Болује ли он?“

„Он изим мене не воли да види човека. А кад море види, растужи се, одкако је тада — али ко сте Ви, да испитујете? Јесте ли ви попа? или можда од полиције из Напуља?“

Песник се мораде насмејати. „Ни једно ни друго“, рече он. „Али неприсиљавате ли ме Види Вас испитујем? Кад бисте ми лице обрнули,

небих много говорио. Али овако морам себе отштетити Вашим гласом“.

Она га озбиљно погледа, па га затим запита: „Шта сте непрестано напали с мојим лицем? Нисте ли можда живописац?“

Он за час заћута, а стара срџба помешана са завишћу опет се у њему породи, кад се сети. да је само живописцима дозвољено, да за леџотом иду. Дабогме ко би им могао замерити оно, што им спада у занат? Срећни ли су ти живописци! Јер да и он својом вештином има право, да се загледа у црте те девојке, како јој је могао то доказати, њој, која зацело о племенитом позиву песника ни појма није имала.

Зашто не бих и ја једаред срећан био, помисли он у себи, па одговори сасвим смело: „дабогме да сам живописац, па кад бисте допустили — али како се Ви зовете?“

„Тереза“.

„Кад бисте допустили лепа Тереза, ја бих Вас радо одпратио у Вашу воденицу, да нацртам Ваш салик у моју књигу, у којој су ми остали нацрти“.

Он је рад био, да види њеног брата и да загледа мало у домазлук самораног брата и сестре; зато ју је тако лакомислено и замолити могао. А ако баш дође до чега, лако ће се он из неприлике извући. Па не мораде ли он славати? не беше ли за њега прека нужда, да још дуже гледа у очи Терезине?

Она је стала за час размишљати. Затим је рекла: „Ако сте живописац, а ви начините мој салик да га могу брату дати. Кад једаред умрем има ће ме исто тако пред собом, као док сам жива. — Видите ли онај широки поток, што тамо излази из гудуре, те преко стазе у дубљину лети? На том је потоку наша воденица; морамо десно савити, па дуж тог потока ићи. Од кише је јако набујао, па је прешао уску стазу у гудури. Чекајте! Седните ви на магарца, а ја ћу га водити“.

„Ви да га водите, пешке? Не, не, Тереза!“

„Е онда нећете отићи горе; јер и ако би босоноги ишли кроз воду као ја, Ви не познајете стазе, те би тако код сваког корака пали.“

Она је притом већ магарца зауставила, па се лагано с њега сишла. Док је он још оклевајући стајао, јер га је помисао, да њу вара, ипак узнемиривала, дотле је она већ свукла с ногу ципеле и чарапе, па је гледајући мирно у странца ухватила за узду магарца.

„Е хајде де!“ рече он пола смејући се. „Није додуше од мене галантно, да сам Вами оставио тежи део“. Он узјаха па тако пођоше

потоку; Тереза је ишла напред, а водила је за узду магарца. Кад су дошли до гудуре, још једаред је погледала на море, затим је пошла и не осврћући се на воду, која је око ње жуборила у поток, који се око грдног камена ваљао и целу ширину гудуре испуњавао. Ту је било мало поладно и као неки сутон иза оне светлости на брегу. Док су тако преко потока прелазили, погледао је песник око себе, па је на једно сто корачаји у висини опазио воденицу, у камење чудно узидану, а боје је исте била, као и стена поред ње. Точак се није окретао, јер је била недеља; ништа дакле није надгласивало жуборење потока до ли грактање копца, који као да је летећи над гудуром прса нападао свежином, која је од воде долазила. Међутим је Тереза с једне стране тик уз стену корачала. Час по видела би се стаза под њеним ногама, а остало је све било водом преливено. Није говорила ништа. Па од хујења таласа не би се и онако ништа ни чуло било. Тек близу куће почеше се стене ширити, стаза је била над водом узвишена, а јахач је тада брже боље скочио на ноге, а у себи се радовао, да бар нико трећи није видио тај чудни призор.

У воденици као да је све изумрло било; песник већ и кад је сасвим близу ње био, умал што је није држао за кулису. Прозори беху позаторани а мрка врата не имаћаху браве. У стени је била начињена штала, па ту је девојка утерала марвинче; затим је отворила врата, лако их притиснувши унутра, па је странца увела у кућу.

Један је поглед странцу доста био, да га упозна са свим просторијама у унутрашности куће. У среди је била прилично широка одаја, која је у сву дуж куће ишла; на страни је био бапак, тежак неки сто и дрвене столице у среди, у орману у зиду било је посуђе; десно према стени била је собица са једном постељом, а лево се ишло у собу, у којој је био камен воденице. Кроз врата с друге стране куће, која су отворена била, могло се видети зелено поље, на које је тек по који зрачак сунца падао. То је поље од прилике два три јутра, па је и доста високо над потком лежало, да би се баштица ту могла засадити. Но брегови који су то место опкољавали, били су и сувише високи, а ваздух ту и сувише ладан, а да би цвеће цветати могло. Па тако је само траве било на том пољу, а коза једна па-сла је на обали потока. А тамо, камо је кроз пукотину брега допирао онај слаби зрак сунчани, стајале су као дивно какво чудо, две не-

ранце у сред њиве; на њима је додуше слабо плода било, али су ипак биле у пуној свежини.

„Брат није код куће, Тереза“, поче песник.

Она мирно погледа преко њиве, па онда рече: „Не видите ли га тамо преко, где се гу-дура опет затвара? Поток је мало искварио зид, који га присиљава, да право својим путем тече. Мој брат баца сад на камење земљу, да не би њива преплављена била. Он на све мисли, па свашта и уме. Могли бисте хиљаду година тражити, па не бисте зацело наишли на никога, који би имао више духа од њега“.

„Па зашто пушта он, да му се дух утуче овде у самоћи?“

„Што му је тако воља.“

„А јесте ли и Ви овде одрасли јаднице, нисте ли нигда мало више сунца видели, по што сија тамо у лишће неранце? То не могу да верујем; Ваши образи тешко да су тако поцрнили од то мало хода у црвцу“.

„Не“, рече она; „још нема ни пуне четир године, одкако ми овде живимо и одкако је Томасо воденицу купио. Хоћете ли ми то веровати? Пре, кад смо још у Напољу били и кад је он још рибу ловио, није ни помишљао на воденицу. Па одмах први дан кад смо амо дошли — баш је стари воденичар умр'о био — тако је он воденицом управљао, као да му је то од малена занат био. О, таквог човека, као што је Томасо, нема ни на двору краљеву!“

Док је она то говорила, упињао се странац, да уочи лице Томаса, који је на другом крају њиве приљезно свој посао радио а на воденицу се ни осврнуо није. Странац је само опазио висок стас, црну кудраву косу под пепељавим шеширом, и црнкаст капутић, који је о плећи висео. — „Шта ли му је само варош и море и његов лепи занат огорчало?“ запитао је странац Терезу, која је поред њега стајала.

Она као да је пречула то питање. „Знате шта?“ рече она; „седите, па почните салик, да буде готов, док се мој брат кући врати. Онда ћу га запитати, чији је то салик, пак ако ме позна, даће Вам за њ, штогод узистете, јер треба да знате, да ми нисмо баш сиромаси. Док смо још живили у Напуљу, имао је мој брат под собом седам рибара, а увек је са три чамца на море ишао, па могао је он купити какво добро место ове воденице овде. Али од какве му је вајде новац, кад му је на срцу тешко. — Седите господине; нећу више ћеретати; уста треба да мирно стоје, да би сте их могли добро на хартију начртати и очи и све“.

(Настивиће се.)

ЖИЋКА

Књижевне белешке.

(„Стармали“ и „Радован“) два нова листа, посве различна, почеће од 1. маја о. г. да излазе. „Стармали“ биће хумористичко-сатирички под уредништвом Змај-Јована Јовановића и излазиће редовно два пута у месецу на 1 табаку формата „Ратне кронике“, која је са 7. свеском престала излазити. У свакоме броју доносиће сувремене хумористичке слике. — „Радован“ је дечији илустрован лист под уређивањем Стевана В. Поповића, који ће излазити редовно месечно једанпут на целој табаку свога старог облика — са више лепих илустрација. Змај-Јован Јовановић, који својим духом уме подједнако да влада и бичем сатире и дечијом бајком биће стални сарадник „Радована“.

Оба ова листа стоје у заједничкој претплати 1 фор. 70 новч. за 4 месеца, а 3 фор. 40 новч. од маја па до краја 1878. г. Посебна одвојена претплата на један од тих листова не прима се. Новци се шаљу штампарији А. Пајевића.

Од своје стране желимо развитка и напретка и „Стармалом“ и „Радовану“.

(„Перивој“) нов лист за забаву, поуку и књижевност под уредништвом Аксентија Мијатовића почиње излазити у Београду од априла. Доносиће: одабране песме, приповетке и новеле, оригиналне и у добрим преводима, чланке и расправе историјске, природословне, путописне, животописне итд.; књижевне и уметничке прегледе и претресе, критике и процене; краће забавне и поучне приче и чланице, вести са поља књижевности светске, посебице словенске и српске; вести о уметности нарочито словенској и српској. „Перивој“ ће излазити сваке недеље на великом табаку осмине и стаје за Аустро-Угарску на год. 6 фор. на шест месеци 3 фор. а. вр. Новци се шаљу администрацији „Перивоја“.

(Целокупна дела Змај-Ј.-Јовановића.) Мило нам је, што можемо јавити радосну вест српском свету и другим пријатељима српске књижевности, да ће скорим изаћи целокупна дела нашег омиљеног песника Змај-Јована Јовановића. Женски одбор на име, који се установио о двадесет-петогодишњици песникове певања и преузео задаћу, да изда савакупна дела змајева, предао их је у накладу српској књижари браће М. Поповића у Новом Саду, која ће издати ту збирку у онаком облику, какав одговара имену песника и песмама му и прилици, која је изродила мисао о издавању змајевих дела. У толико се више смемо надати, да ће облик одговарати садржини, што ће се та дела — како се надамо — штампати у срп. нар. задр. штампарији која је нашем свету са своје лепе израде позната и која је тих дела ради и нарочиту машину (брзотис) у своје време набавила. Збирка ће ући у штампу најдуже половином маја, а по уговору између страна, које имају посла у том подухвату, мора изаћи најдуже за годину дана. Но поверујући вредноћи и подухвату издавача и накладника, надамо се, да ћемо се још раније моћи наслађавати змајевим бисер-песмама и иним драгоценим делима му. — Опширније извешће о целом подухвату издаће скорим сам женски одбор.

„Пад Србобрана“

зове се драмат Стевана Фрушића у рукопису. Фрушић је много обећавао српској књизи, ал га рана смрт узе. Пригрлио беше лепу књижевност и оставио нам неколико умотвора својих, са којих само више жалити морамо за тим изгубљеним књижевником и онако сиромашне књижевности наше. Песме му певају љубав и слободу а први драмат „Пад Србобрана“ оста му у рукопису. „Пад Србобрана“ хтело је драговољачко друштво иришко 1849. године да представља, улоге су биле већ раздвојене, по неке већ и научене, кад ал политична власт забрани представљање тога комада. Фрушић умре 10. јула 1861. год. а рукопис оста у родољубивог брата му Јеше Фрушића, сада баждара иришког. Ко је год читао тај драмат, није знао, да га се доста нахвали, поједина месташла су од уста до уста, а од свију штовани грађани иришки Петар Радуловић не једном би приликом у добро расположењем друштву позван био, да декламује „Младена“. „Младен“ је био јунак тога драмата и поверен беше поузданом момку да га прикаже. „Црни облаци, предсказивајући грозну буру, са свију страна вију се над Српством. Нехатост, душевна млитавост, свађа, распра, неспоразумљење, доведоше српски народ у тавни гроб пропасти. Зар није доста пет-столетно покајање у најстрожијем искушењу за оправдати ону погрешку дедова наших. Та и Адам, праотац целог човечанства сагреша пред богом, па опет бог, онај најправеднији, онај најмилостивији отац света, склони се са небесне висине, оправда погрешку првог грешника, избави, ослободи цело човечанство од наследне ове клетве. Па шта тужим? Не, не треба нам тужити! Туците се, кољите се ви саможиви, спремајте са свима пакленим четима ви подли непријатељи Српства: Србин ће све вас посрамити! Праведно и искрено подухеће Србина цео ће свет увидати, па тад ћете се ви подли духови, што по мрачним зачкољцама у облику најжешћих бораца цара и слободе најцрње љаге бацате на невине, цару и домовини верни, овај народ тад ћете се, рекох, као кукавице од ваших ђаволских дела посрамити, дакле не треба нам тужити. Има међу Србима још храбрих дјетића, има сивих соколова, још Србобран стоји, кога Србин светињом, а црни душманин проклетивом назива. Србобране, славо и обрано српска, док је твојим тврдих и дубоких опкопа, неће Србин пасти; слава старог јунаштва његовог неће потавнити“.

Толико се Радуловић сећа „Младена“ из „пада Србобрана“. Дође и Ђ. Поповић, уредник некадаше „Данице“ а после и „Напретка“ у Ири да се, болац, здравим фрушкогорским ваздухом лечи. Чује и он за „Пад Србобрана“ па га и изиште у Јеше Фрушића да прочита. Како га онда узео, до данашњег га дана није вратио. Време би влада било, да се тај спис врати брату покојниковом, који је вољан да га уступи било „нар. срп. позоришту“, било „Матици Српској“ да се види, еда ли је што доброга у тој посмрчету писца „Славољуба“.

Бранков.

„Завичај“ излази сваке недеље. — Претплата се шаље администрацији „Заставе“ и „Завичаја“.

Рукописи пак, који се односе на уређење листа уредништву „Завичаја“.

Цена је листу за непретплатнике „Заставе“: на год. 3 ф. (8 дин.) на по г. 1 ф. 50 нов. (4 д.) на четврт год. 80 нов. (2 ф.)

Српска народна задружна штампарија у Новом Саду.